

Asia: VN/35314/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi siviilipalveluslain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ihmisoikeuskeskuksen lausunto

Yleistä

Nyt lausuttavana olevan hallituksen esityksen keskeinen tavoite on siviilipalveluksen kytkeminen vahvemmin kokonaisturvallisuuden toimintamalliin tukemaan julkisen hallinnon varautumista, valmiutta ja jatkuvuudenhallintaa.

Lisäksi esitetyillä muutoksilla on useita muita tavoitteita liittyen vakaumuksen huomioimiseen, siviilipalveluspaikkojen riittävyteen, siviilipalveluksen suorittaneiden laajempaan käytettävyyteen poikkeustilanteissa, vakaumuksen nykyistä laajempaan arviointiin, aseellisen palveluksen (ja reservin) ja siviilipalveluksen väliseen siirtymiseen, siviilipalveluksen toimeenpanon viranomaisyhteistyön sujuvoittamiseen, palveluksen ajantasaistamiseen sekä asevelvollisuuslain ja siviilipalveluslain yhdenmukaiseen tulkintaan.

Esitysluonnoksessa todetaan, että siinä ehdotetuilla muutoksilla ei ole merkittäviä perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä vaikutuksia ja että sillä voidaan arvioida olevan jonkin verran vaikutusta yksilön oikeusturvan toteutumiseen muun muassa poikkeusoloissa ja vakaumuksentutkimusmenettelyssä.

Ihmisoikeuskeskus lausuu luonnoksesta vain siihen liittyvien kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten suositusten ja ihmisoikeusulottuvuuden osalta.

Kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten suositukset

YK:n ihmisoikeuskomitea on arvioinut YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia käsittelevän yleissopimuksen täytäntöönpanoa Suomessa viimeksi vuonna 2021 (CCPR/C/FIN/CO/7).

Määräaikaisraportin käsittelyn ja sille toimitetun aineiston perusteella ihmisoikeuskomitea kiinnitti neljään lausunnon aihealueeseen liittyvään seikkaan.

- 1) Komitea kiinnitti huomiota asepalveluksesta vapautumisen mahdollisuuden poistamiseen myös Jehovan todistajilta vuonna 2019 sen sijaan että vapautusmahdollisuutta olisi laajennettu komitean aiempien suositusten mukaisesti.
- 2) Komitea ilmaisi huolensa siitä, että siviilipalveluksen säännöllinen kesto on pisin mahdollinen aseellisen palveluksen kesto.
- 3) Puolustusministeriön (sotilashenkilöstön) edustajan osallistuminen siviilipalvelusta käsitteleviin työryhmiin ja komiteoihin, vaikka ne ovatkin työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudessa, kiinnitti komitean huomioita
- 4) Komitea katsoi, että tietoa oikeudesta aseistakieltäytymiseen ja siviilipalvelukseen ei ole riittävästi saatavilla.

Päätelmissään komitea suositteli, että Suomi

- a) varmistaisi, että asepalveluksen vaihtoehdot eivät ole luonteeltaan tai kestoiltaan rankaisuvia tai syrjiviä ja että ne pysyvät siviilioikeudellisina, sotilaskomennon ulkopuolella;
- b) Lopettaa kaikki niitä henkilöitä vastaan nostetut syytteet, jotka kieltäytyvät suorittamasta asepalvelusta omantunnonsyistä, ja vapauttaa ne, jotka parhaillaan suorittavat niihin liittyviä vankeusrangaistuksia;
- c) Tehostaa toimiaan lisätäkseen yleisön tietoisuutta oikeudesta kieltäytyä asepalveluksesta omantunnonsyistä ja asepalveluksen vaihtoehtojen saatavuudesta.

Hallitus raportoi näiden suositusten täytäntöönpanosta komitealle seuraavan kerran vuonna 2028.

YK:n UPR-prosessissa (neljäs kierros vuonna 2023) Suomelle annettiin vastaavia suosituksia. Hallitus otti suositukset tiedoksi, lupaamatta ryhtyä toimiin niiden täytäntöönpanemiseksi.

Nykyisen ja esitetyn lainsäädännön ihmisoikeushaasteet

Voimassa oleva siviilipalveluslaki pääosin vastaa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sille asettamia minimivaatimuksia. Siviilipalvelukseen, siihen siirtymiseen ja sen suorittamiseen liittyy kuitenkin edelleen ratkaisemattomia ihmisoikeushaasteita. Osa näistä vastaa sisällöltään yllämainittuja suosituksia.

Haasteet liittyvät siviilipalveluksen kestoon (nykyisellään 347 päivää kun asepalvelus kestää 165-347 päivää), totaalkiellettyjen syyttämiseen ja tuomittavaan vankeusrangaistukseen tai elektroniseen valvontaan sekä vakaumuksen arviointiin erityisolosuhteissa.

Näistä kaksi ensimmäistä on valitettavasti jätetty pois lainsäädännön uudistamista valmistelleen työryhmän tehtävänannosta kokonaan, eikä tiedossa ole lainsäädäntösuunnitelmia näiden osalta.

Vakaumuksen arvioinnin osalta luonnoksessa esitetään, että vakaumuksenarviointilautakunnan suorittamaa arviointia laajennettaisiin nykyisestä myös erityisolosuhteita edeltäviin tilanteisiin, joissa sotilaallista valmiutta kohotetaan ja reserviläisiä kutsutaan kertausharjoituksiin tai ylimääräiseen palvelukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa vakaumuksen arvioinnin laajentamista nykyisestä ajallisesti ja se rajoittaa siviilipalvelukseen siirtymistä valmiuden kohottamisen aikana.

Vakaumuksentutkintalautakunnan kokoonpanoa laajennettaisiin kattamaan useampia erityyppisiä vakaumuksia. Kokoonpanossa on kuitenkin jäsenenä edelleen sotilasedustaja muiden asiantuntijoiden lisäksi. YK on päätelmissään kiinnittänyt huomiota sotilasedustukseen työryhmissä ja komiteoissa jne. toimielimissä siviilipalveluksesta ja sen kestosta päätettäessä.

Leikas Leena
Ihmisoikeuskeskus